

برنجی سنه . نومرو ۶ برنسخه می ۱ چاریکه دز ۱۵ صفر سنه ۱۲۹۷

ترقی معارف

تاریخ و تقسیم و عمرات علوم

بشنجی نسخہ دن مابعد

بر بابا ایچون ثمرہ فوادی 'محصول عمرینی' چکر  
پارہ سنی تحصیل معارفہ تشویق و بصورتہ  
سعادت مادیہ و معنویہ یہ تسویقدن بیوک نعمت  
مروت 'حمت تصور اولنہ یلورمی'؟ تأمین استقبال  
ایچون حالا تشبث اولنہ حق اسبابک باشلوجه سی  
و برنجیسی بودکلمیدر؟ وطنک امیدبقا و مدار  
اعتلاسی نورسیدکاندر • انتری ذرہ علیای  
ترقیہ اصعاد و سریر سعادتہ اقعداد چارہ لرینی  
ارایوب بولمق ہر فرد افزیدیہ فرض دکلمیدر؟  
اراندیغی حالہ بوچارہ لک برنجیسی اصول  
تدریسیہ بی اصلاح ایتک اولدیغی بداهہ کوزہ  
چار پیمزی؟

اوت! اصول تدریسیہ من نقصاندر • محتاج  
اصلاحدر • بو بابہ کی تقایص من قدر شایان تأسف  
بر حال یوقدر دینسہ سزادر • چونکہ بر نبذہ  
سویلسدیکی کبی نہ لسان مکملز نہ ماهر  
خواجہ لر مز و نہ دہ کتب مقتضیہ من واردن  
حروف مزہ یازلش کلہ یی لایقلہ او قویہ ییلمک  
ایچون اولجہ معناسی ییلمک لازمدر • حروفی  
غیر مکمل برلسانلہ افکارک بالسهولہ تعمیم  
اولنہ مدیغی کبی علوم حقیقیہ بحشدہ جروف  
مکملہ سی بولنان ملتزلہ رقابت قابل اولہ من •

بناء علیہ اصول تدریسیہ نک - درجہ مطلوبہ  
مکملہ دہ اصلاحیہ چون باصیلہ جحق خطوات  
ترقیہ برنجیسی حروف مزی تعدیل و اکمالدن  
عبارتدر •

اصلاحات مسرودہ یہ شمدی یہ قدر - جدی  
بر صورتہ تشبث اولنہ مامسی شایان تأسفدر • چونکہ  
بر مصلحت اوزاد قجہ عقدہ تأخیرہ دوچار

هر ملتسك نيك و بد اقبالنه شمدي

اميد مرام اينديكيكك هر بری مفتون

يا جاهنه يا مالنه يا حسننه شمدي

بیموده نیاز اتمہ کزوب در بدرای دل

هر کسی چالشور کندینک امانہ شمدي

اشرف یتیشور حالکک اصلاحنه سعی ایت

کرواقف ایسک عالمک احوالنه شمدي

طوت دامن تسلیم و رضا دفع ملال ایت

قوی ماضی و مستقبلی اندیشہ حال ایت

مومی الیہ علی روحی بک افندی علوم عربیہ وقتون

ادبیہ دہ کسب ملکہ ایتش زاد کالک برنجیارندن

اولدیغی مثالو شعر حر اقلیلرینی وادی تنظیرہ

سوق ایدجک صورتہ نظم کلامہ مقتدر بولندیغنه

شو غزل بی بدل دخی دلالت ایدر •

خال رخسارک سوردم یوغیکن عالم هنوز

دانه چین خلدایدم خلق اولدن ادم هنوز

مصحف حسنکده زلفک مشکن حل ایلدم

سورہ واللیلہ جبریل اولدن محرم هنوز

قطرہ اشکم دوشردی سینہم اوزرہ داغہ

دوشمدن باغک کل خندانہ شبنم هنوز

نشئه فیض می عشقکہ سرکردان ایدم

دو نمیدن میخانہ عالمده جام جم هنوز

واردی تیغ عشقندن اجزای تنده یارہ لر

حقہ امکانده ترتیب اولدن مرهم هنوز

تیشہ اہم خراب ایتش جهان معمورہ سن

نیلکون قصرک عجب کیم ای فاک محکم هنوز

روحانی تک محبتدن دم آوردم اورمدن

نفخ قدزدن قوری جسممدر و جسممدر هنوز

اولور . عقدہ تأخیرہ دوچار اولدقجه ایلورده  
اتخاذ اولنه حق تدایرک ثمره سز قالمسنى مستلزم  
تشت افکار باش کوسترر . هر مملکتک مدار  
سعادتی و بقاء حیاتی ایسه اتحاد افکار ارباب  
اقتداردر . شعبات امورده آمر و مأمورلر  
بینده خلاف و شقاق وقوع بولمسی سوء احوالی  
منتج اولور .

ارتق عقلمزى باشمز طویلایهلم . شقاق  
و تفاق چیقمازلندن چیقهلم . شاهراه وفاقه  
گیرهلم . اجانبک مؤسسات عدالتپرورانه و اصول  
حریتکستزانه سنه تقلیداً وطنمزى منبع  
علوم و فنون و برقص سعادتمون  
هیئنه صوقهلم . فقط ممالک اجنبیه دن  
النه حق شیلری هیئت حاضره لریله تلقی افکارینه  
مفتون اولما مایدر . بونلری حال و محالزه اولجوب  
بیچهرک واکا کوره مناسب قالبره دو کهرک  
وطنک محتاج اولدیغی اشیا حالنه قویدقدن صکره  
دستورالعمل طومتغی قاعده مریه اتخاذ  
ایتملیدر .

برملت افرادینک وعلی الخصوص کنجارینک  
سیروسیاحت واجنبیلره الفت وانسیت ایتسی  
اعظم اسباب ترقی و مدنیت بولندیغندن وطنمزده  
بوندن بویله تشکلی درجه وجو بده اولان  
انجمنلرک جمعیات اجنبیه ایله مخابراتی طریقلرینک  
تسهیلنه صرف مقدرت ایدلیدر .

اجنبی دیدیکمز اول ملتردر که وطنلرینی بتون کره  
ارضه برر مدرسه علوم و دارالفنون طایتدیر مشلردر .  
اجنبی دیدیکمز اول ادملردر که صنایع مزى تجارت مزى  
ضایع ایتدیکمز کوندن بری حوایج ضروریه مزک  
تسویه و استحصالی ضمننده کارخانه لرینه  
مغازه لرینه قارشو عرض احتیاج ایدیورز .  
وطنمزک ایادی احتیاجنک بونلره قارشو دائماً

اچیق طور مسنى کور مکدن ایسه انلره - برای  
مصلحت - الفت وانسیت ایدرک قضای حاجت  
ایتمک هیچ اولمز سه اهون شرین قبیلندن صایلمز می؟  
حال بومر کزده ایکن برامید قویمز می وار؟ یوقسه  
زبده تعبیری حیت ملیه و خلاصه تعریض غیرت  
وطنیه دن عبارت اولان خصائل اجداد بزدن  
بسبتون قالدیمی؟ که . . . . .

ای ابنای وطن! صباح معرفت جهانی طوئدی!  
شمس سعادت باشمزک اوزرینه قدر چیقدی!  
برایسه حالا غفلت او یقوسنده یزا بر کره باشمزى  
قالدیرملده اطراف واکتافی کوزدن کچورهل!  
اجانب شویله طورسون و طنمزده کی ملل سارره  
دخی بزى فرسخ فرسخ کچدیکنی وحتی صنعت  
وتجارتی نفسلرینه حصر ایلدکلرینی عین عبرت  
وبصیر حقیقت ایله کورهل! که یکدیکر مزک  
حسنیات و قبجیاتنی تجسس و تحری ایله امرار  
اوقات ایتکی براغهرق ال برلکیله ملتزمک  
ترقیسی اسباب و وسائلنی ارایهلم و بوبابده  
اتحاد لفظ مبارکنک معنای مقدسنه کمال رعایتله  
حرکت ایدهلم .

زمانمزده معارف بودرجه لره واصل اولدیغی  
حالده مدار سمزده هر درلو محن و مشاق تحمل  
ایدن و تحصیل ایچون ابداتی اعمارینی اول  
ضیق کوشه لره وقف ایلان طلابمز بشیوز سنه  
اول اوغراشیله کلان کتب و معارف ایله مشغول  
اوله رق حاله عشا صرار بعه سیارات سبعة  
نفوس تسعه مقولات عشره بی ضبط ایتک  
یولنده عمر کرانبهالرینی باد هوا محو و تلف  
واوهام عتیقه بی پیرو و خلف ایتکه قاطع مر احل  
اعمال اولورلرمی؟

طروق علوم یقینیه ایله اکوان بی پایانک  
خلقت عجیبه و صنعت بدیعه سنده هم قدمانک

عجزینی بیان و همده فضاء نامتناهیده حد و حسابی یوق عوالم اشعه پاش ایله آنلری معلقده طوتان زنجیر جاذبه اجرام فلکیه بی و بونلرک ترکیب عنصریسنی بزه عیان ایدن فن مجانیق سماوی و علم هیئت و نجوم بزم تدنی افکار مزه می سبب اولمش، معادن و معدنیاتک احوالتی و حیوانات و نباتاتک تکیون و تعیشلرینی بزه کوسترن کیمیا و فیزیک و لوجیا و تاربخ طبیعی فنلری ضرر و خسار مز می موجب اولمش، بوقدر مدید برمدته برر عنصر عد اولمش اولان تراب و آب و باد و خاکک حقیقتلرینی اکتناه ایتمک و حسب الطاقه حقایق اشیا به و کمال نظام قدرت الهیه به اشنا اولغه سعی و اهتمام بزی خالقدن تبسعدمی ایلمش، برقچ پیک ادمک کوره بیله جکی ایشی برماکینه واسطه سیله کوردیرن علم جراثیمال بزی متضررمی ایتمش که برمنطوق بالا بونجه زحمتله کردانداده تحمل اولان طلاب زمان بیله معارف حقیقه طلب ایده جک یرده اوهمام و خیالاتله اوغراشیور ؟

مال معاصره، متمدنه طریق ترقی ده سلفلرینی فرسخ فرسخ کچمشلر ایکنینه خلغلرینک تعلیم و تربیه لری یولنی تسهیلدن بردقیقه خالی قالمیور ! بزه نیچون بوفکر لری یوق ؟ یوقسه بزدروه، کماله عروجی ایلمک ؟ شاید بوز غمده بولنا نلرمز و ارایسه هیچ اولمسه اسلامیه باقسونده عبرت المغه غیرت ایلسون .

«ملت اسلامیه عصر اولنده یعنی بدایت ظهور - ندن اعتبار اریوزسنه ظرفنده خارق العاده فتوحات و فیوضاته مالک اوله رق حدود حکومتی داخل عربستاندن شرقا سندهرینه و غربا - فرانسه ایله اسپانیا اراسنده واقع - پیره نه طاعلرینه قدر ایصال ایله میدان ممالکستانیده حائز قصب السبق

مظفریت اولدینگی کبی واسطه عقد ثانیده خطه علوم و فنونی تسخیره سوق مطیه اهتمام ایدرک عالم مدینتده دخی ازوقت ایچنده - او عصره کوره - سرحد کماله واصل و کافه ملل و اقوامی سبقت ایدرجه سنه نشر اثار فضل و عرفانله کشور - ستان جهانی اباد ایلمک شرفنه نائل اولدی . دارالخلافه بغداد - هر گوشه می برر مکتب فضل و عرفان اوله رق - صنوف علما و وجوه حکما ایله مالامال بردار السلام اولدی . اهویه اهل انظار ایله جوش و خروشه کلان بخار علوم و زخارفنون ارتق حوالی عراقیه به صیغیشه منوب اقطار عالمه یایلدی . افریقاده، اسپانیاده، ایرانده، ترکستانده انهار فیض و کمال تموجه باشلدی . مصر، شام، قرطبه، قیروان، سمرقند، اصفهان شهرلری محال زجال علوم و فنون اولوب اکثر ارباب استعداد اورالده نشوونما بولدی . ابوالنصر فارابی، یعقوب کندی، ابن سینا، ابن الرشید، ابوبکر رازی، فخرالدین رازی، ابوالحامد غزالی، کشاف زنجشیری کبی اکابر علما و حکما و دها پک چوق فحول فضلا ظهوره کلدی . حیطة حصر و تعداددن خار ج نیجه نیجه تألیفات معتبره وجوده کتیریلوب تلاحق افکار ایله اصول و فروع علوم و فنون تجدد و تزیایدیلدی . اختراعات جدیده، بدیعه و کشفیات عیدیه، نافع ایله ممالک اسلامیه معموره، مدنیت و حکمت اولدی .

لکن بر مقتضای قدرت قاهره، سبجانیه شور - شخانه، تاآرستانده حاضرلنن فستین جنکیزیه دهشتنمای ظهور اولوب طولا و عرضاه معموره، جهانی استیغاب ایلدی . صواعق دردوبلا کبی غولان مغول اطراف عالمه یایلدی . ترکستان و ایرانی قاصدی قاوردی . اکثر بلاد مشهوره

اولنه مدی . چاره سز سیف و علم قرطاس و قلمه  
ترجیح ایدلدی .

بونکله برابر فاتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان  
سلیمان قانونی زمان سلطنتلرنده . اول عصر لره  
کوره . پک کوزل نظامات علمیه وضع و تاسیس  
ایدیلرک قعیم معارفه بر طریق مستقیم اچیلیمش  
ایکن هر نصلسه تبدل اعصار و تحول افکار ایله  
فوائد عمومی دن زیاده غوائل شخصییه خدمت  
ایتمک و بلکه ده اجرای احکام استبداد ایچون  
عادتا افراد اهلینک جاهل قالمیرنی التزام  
ایلمک کبی قوا عده مضره مهداور ظهور اولدی .  
بناء علیه عالم علم و معرفت تدنییه یوز طوطدی .  
نظامات موضوعه یه خلل کلدی .

انکار ایدمه میر که وقتیه . ترویج عاوم ایچون .  
اصحاب فضل و کماله تخصیص و تعیین اولنان  
مراتب و مناصب صکره لری سوء استعمال  
بلایه اوله رق رجال طریق علمی زاد کانه  
انتقال ایلدی . کیت کیده طرق سائر رجالی  
دخی اولاد و احفادینی بوماده نامتناهییه دن  
حصه مند ایتکه قیام ایلدی . بعضا قیام  
دکل طلب بیله وقوع عیولقسزین مجرد خاطره  
رعایه و یا خود بر سبب دیگره بناء بو حالر کورلدی .  
ارالقده اسباب مالییه یی دیگر سیلره ترجیح ایدنار .  
ده ظهور ایتدی .

بر طاق صبیان سایه ابا و اجدادده کهواره کرین  
طفولیت ایکن و یا خود هنوز امثله کور مدن سلسله  
مدرسینه داخل و « قدوة العلماء المحققین »  
غنائی حائز اوراق رسمییه الرینه و یا خود بشیکار  
ینه واصل و صورت تر قیلریده امتحان و استحقاقله  
مشروط و مقید اولوب بلکه . حسب الطریق  
حاصل اوله کادیکندن حد ذاتنده پکده قولای  
اولیان تحصیل علوم تکلفاته حاجت قالمدی .

واما کن معموره پازده خیول مغول اوله رق خرابه  
زاره دوندیک کبی حواله عراقیه یه دخی تحوست  
انداز دخول اولدیلر . . . . .

بومعرکه . مؤله دولت عباسیه نک بسبتون  
اضمحلالنی موجب اولدی . بقیه عباسیان  
مصره چکلدی . بالجمله ممالک اسلامیه خرابه  
یوز طوطدی . بومصرده علوم و فنون ایله  
اربابنه ده بالطبع و هنر عظیم تطرق ایلدی . . . . .

مع هذا ملتزمك عالم علم و معرفتده اصل باعث  
تدنیسی نظامات علمیه یه عارض اولان فسادات  
ایله برابر صورت منتظمه و مکمله ده بر اصول  
تدریس و تحصیل ایجاد اولنه مامسی و افراد ملتک  
مختلف لسانلر ایله توغل ایدرک علوم و فنون  
ایچون بر لسان رسمی عمومی تخصیص ایدیله مامسی  
قضیه لیدر .

اوت نظامات علمیه یه فسادات قارشدی .  
زیرا مع التأسف اعترافه محبورز که وقتیه .  
سلاطین عثمانیه علوم و معارفه پک زیاده میل  
ورغبت ایله خصیصه معالیشانلری اولان الطاف  
و عاطفت اقتضا سنجه ار باب فضل و کماله فوق  
الغایه اکرام و احترام ایدرک مراتب علمیه یی  
توقیر و تعظیم و نیجه نیجه تاسیسات نافع  
ایله مبانی مدنی تحکیم و تنظیمه همت  
بیور مشر ایهده . هیولای علوم بر صورت  
مطلوبه ده نشر و تعمیم ایدیله مدی . چونکه  
دولت علیه عثمانیه نک حائز اولدیغنی مظفریت .  
همجور از بولنان . دول نصاریه القای دهشت  
ایتدیکندن علی التوالی احداث غوائل ایله مداخلات  
و مهاجماتدن خالی قالمدیلر . شو جهته دولتمز  
بحسب الموقع بر حرب دائمی ایچنده بولندیغندن  
درجه مطلوبه ده نشر معافه اختلاس وقت

اوله زق زوایی احتیاج وازواده قالدی . رتب  
علمیه به انحطاط اعظم عارض اولدی .  
برکت و پرسون ! اره صره اچیلان امتحان  
درسری امداده یتیشوب بوصورتله اولسون بعض علما  
داخل زمره مدرسین اولدیغی کوریلوردی .  
لکن بمخادم عظام ومنتسکین فخامک ازدحامی  
سببیه بالاستحقاق ولدی الامتحان مدرس اولئر  
قارغشه لغه قاریشوب اچلرندن پک ازی کوچ  
حال ایله وهمده بدرجه به قدر ترقی ایده بیلوردی .  
نه کم کاتبی اسماعیل افندی حضرتلری فضائل  
فوق العاده و مؤلفات بی غایه سیله برابر نخرج مولوتندن  
ایلر وسنه واصل وقاموس مترجمی عینتابی  
عاصم افندی حضرتلری کبی برفاضل یکنانه  
شیخ الاسلام زمانه صمانجی زاده نک خرمگاه  
معیشتن جزئی برار به لغه نائل اوله مدی !  
بقیه سی صکره

﴿ عائله مهمل ﴾

نعیب زماننا والعیب فینا  
وما لزماننا عیب سوانا

لقد نه جو الزمان بغير جرم  
ولو نطق الزمان به هجانا

بزده هر کسک عائله معاملاتندن از چوق  
بر فکر حاصل ایتک ایچون اورته حاللی برافندینک  
خانه سنه کیراسه جاری اولان احواله نظر عبرتله  
باقلسه نه کوریلور ؟ طبیعتیه پیش نظره الاول  
عائله نک پدیری تصادف ایدر . انک معاملاتنه لایقیله  
دقت اولنورسه کوریلور که وقیله چوجق ایش .

مهمل ادیب عصر کمال بک افندی حضرتلرینک  
اثار مشهوره سیندندر .

برطاق مخادم کرام ومنتسکین عظامک کندیلری  
ویاولیلری ویاخود حامیلری « حسب الطریق »  
قاعده سننه قناعتده تنزل ایلمد کلرندن ازوقت  
ایچنده طفره فروش اعزاز واحترام اوله رقی بلا  
سعی ولاتعب نائل اقصى المرام اولغه باشلدی .  
باشلدی امازی علماده جهلاتوره دی ! حیثیت  
علمیه یرینه مزیت تشریفاته قائم اولدی !  
بونلرک اکثریسی مسائل شرعیه و بلکه فضائل  
عقلیه دن بیخبر وینصیب اولدقلری حالده  
اوتوردقلری یرده قطع مراتب ایلهار په لقی  
ویاخود معیشت نامیه ضبط ایتدکلری مناصبی  
ظلمه دن اشنع اولدقلری کتب توار یخله مثبت  
اولان - جهته نوابه بیع ایدرک تا اولنجه به قدر  
مربعنشین تنعم وتعظم صدر الصدور ویاخود  
موالی پرچهل وقصور اولغله اکتساب جاه  
ومنزالت ایچون دائره یرینه ملازمت قاعده حکمنه  
کیردی . . .

رسوم طریقک خلاصه سی بوکبی ادملرک مزاج  
ومنفعته خدمت ایتک یعنی هر نه صورتله اولور  
ایسه اولسون کندینی سودیروب قبول ایتدیره -  
جک تبصصات و تملقاتی ارتکاب ایتدکدن  
عبارت اولغله ار باب ملازمت ایچمتد اصحاب  
فضیلت وصالندن بولنانلر دخی اولسه حسب  
القاعده مدهنلک وایجابی تقدیرنده مرایاک  
ودهالزومنده منافققلق وادیلرینه سلوک ایتدکه  
مجبور اولدی .

الحاصل دور ابوابی اعتیاد ایله اکابره کسب  
انتساب واستناد ایدنلر تفضیل و ترقی به باشلدی .  
طریق تحصیل قبانندی . انک یرینه بریکی  
یوللر اچلمدی . مدرسه لر خرابه زار یأس  
وفتور اولوب نیجه نیجه ارباب استعداد و  
استحقاق نانباره تعیشه خیاره کس اشتیاق